

PRÍLOHA

Charakter

Vzdelávacie ciele – charakter

Pod **charakterom** rozumieme súbor osobnostných morálnych čŕt alebo dispozícií, ktoré súvisia so správaním človeka, ovplyvňujú jeho motiváciu a vyvolávajú špecifické morálne city.

Prejavom dobrého charakteru je šťastný a naplnený život, ako aj spravodlivá a solidárna spoločnosť.

Výchova charakteru zahŕňa všetky explicitné aj implicitné výchovné aktivity, ktoré pomáhajú žiakovi rozvinúť cnosti, čo zjednodušene môžeme chápať ako pozitívne osobnostné silné stránky.

Rozvoj charakteru je dlhodobý proces, ktorý je podporovaný bezpečným prostredím, vzťahmi založenými na dôvere a príležitosťami pre skúsenosť a reflexiu. Vyžaduje si spoluprácu žiaka, školy aj širšej komunity. **Úlohou školy je vytvárať prostredie, v ktorom žiaci môžu bezpečne objavovať, kým sú, rozvíjať svoje silné stránky a hodnoty a učiť sa ich uplatňovať v prospech seba aj druhých.**

Záujmom školy by malo byť, **aby sa žiak aktívne zapojil do života školskej komunity** a získaval tak skúsenosti rozvíjajúce jeho charakter, a súčasne, **aby sa učitelia usilovali o rozvoj vlastného morálneho charakteru a boli tak modelom láskavého, reflektujúceho správania.** V širšom význame je vhodné, aby bola výchova charakteru prítomná **vo všetkých predmetoch a aktivitách školy**, jej kultúre a celkovom étose.

Predkladaný rámec výchovy charakteru pozostáva z dvoch hlavných morálnych dispozícií – rozvážnosti a prosociálnej orientácie – a siedmich komponentov. **Rozvážnosť** (alebo aj praktická múdrosť) znamená schopnosť žiaka rozlišovať a voliť si morálne zrelé riešenia v konkrétnej životnej situácii. Rozvážnosť pomáha žiakovi hľadať a nachádzať vyváženú a funkčnú „zlatú strednú cestu“ medzi krajnosťami nedostatku a prebytku v správaní, v zložitom každodennom živote.

Prosociálna orientácia znamená vôľu a schopnosť konať v prospech druhého aj bez očakávania odmeny. Pripravuje žiaka na utváranie charakterných priateľstiev a partnerstiev s druhými.

Rozvážnosť a prosociálna orientácia prenikajú všetkými siedmimi komponentmi charakteru, ktoré reprezentujú intelektuálnu, emocionálnu aj sociálnu dimenziu nášho morálneho prežívania. Všetky sú v praktickom živote vedené **rozvážnosťou a smerujú k prosociálnemu uplatneniu.**

Rámec pre výchovu charakteru pozostáva zo siedmich komponentov:

1. Morálne vedomie
2. Intelektuálna zvedavosť
3. Odvaha
4. Odolnosť
5. Úcta k druhým
6. Spravodlivosť
7. Líderstvo

1. Komponent: Morálne vedomie

Všeobecným cieľom v rámci komponentu je rozvíjať schopnosť žiakov rozpoznať, pochopiť a primerane vyjadriť (regulovať) svoje emócie a uvažovať o tom, ako ich presvedčenia, pocity a hodnoty ovplyvňujú ich správanie voči sebe a druhým.

Na konci 1. cyklu je žiak schopný identifikovať a pomenovať základné a vzťahové emócie (radosť, hrdosť, smútok, hnev a pod.). Vie ich priradiť k jednoduchým príbehom alebo situáciám z vlastného života. Rozlišuje u seba a druhých vhodné a nevhodné správanie. S pomocou učiteľa sa učí jednoduché spôsoby, ako sa upokojiť a znova sústrediť (napr. cez dýchanie, pauzu, krátky rituál).

Na konci 2. cyklu je žiak schopný rozlišovať medzi vonkajšími a vnútornými príčinami svojich emócií a začína chápať, že sa môžu líšiť od emócií iných. Dokáže pomenovať, čo mu pomáha zvládať hnev alebo smútok. Používa základné techniky zdravého zvládania emócií (napr. hlboké dýchanie), keď je citovo rozrušený. S podporou učiteľa reflektuje správanie postáv v príbehoch z hľadiska dobra a zla (férovosti, empatie a prosociálneho správania), oceňuje pozitívny prínos charakterných osobností.

Na konci 3. cyklu je žiak schopný rozpoznať rôzne druhy emócií (napr. vina/hanba/sklamanie) a skúmať ako súvisia s jeho hodnotami a vzťahmi. Vie uplatniť primerané stratégie zvládania emócií v náročných situáciách. Chápe, že jeho činy majú dôsledky a že k dobrým vlastnostiam ako čestnosť či empatia sa dá (a malo by sa) smerovať. Sústredí sa na prácu vychádzajúcu z vnútornej motivácie. Postupne uvažuje o svojej role v komunite a vo svete.

2. Komponent: Intelektuálna zvedavosť

Všeobecným cieľom v rámci komponentu je rozvíjať u žiakov zvedavosť, otvorenosť a schopnosť učiť sa z nových skúseností. Žiaci by mali budovať intelektuálnu pokoru (uznanie, že neviem všetko) a dialogický prístup. V bezpečnom a podpornom prostredí sa učia klásť otázky, počúvať iných, reflektovať svoje názory a chápať, že učiť sa zahŕňa robiť chyby (rastové nastavenie mysle) a meniť pohľad na svet.

Na konci 1. cyklu je žiak schopný zvedavo klásť otázky a hľadať vysvetlenie javov, ktoré ho zaujímajú. S podporou učiteľa vytrvá pri riešení jednoduchších úloh aj po neúspechu. Dokáže so spätnou väzbou zhodnotiť svoj výkon a pomenovať, čo sa mu podarilo a čo nie.

Na konci 2. cyklu je žiak schopný rozpoznať protichodné informácie a pýtať sa na vysvetlenie. Vie prijať, že nie každý má rovnaký názor, a učí sa hľadať dôvody rozdielov. Chápe, že omyl je prirodzenou súčasťou učenia sa, a vie si priznať chybu.

Na konci 3. cyklu je žiak schopný kriticky posudzovať zdroje informácií, rozlišovať medzi faktom a názorom. Nachádza alternatívne riešenia problémov a vie vysvetliť, prečo ich zvolil. Pozná základnú logiku argumentácie (dôvody – závery) a vie ju uplatniť v diskusii. Uplatňuje tieto intelektuálne schopnosti v prospech hľadania a obhajovania dobra.

3. Komponent: Odvaha

Všeobecným cieľom v rámci komponentu je viesť žiakov k tomu, aby dokázali konať v súlade so svojimi hodnotami aj v náročných situáciách a hľadať riešenia, ktoré sú férové a ohľaduplné, aj keď si to vyžaduje úsilie alebo odvahu. Žiaci by mali vedieť, čo znamená dať sľub alebo záväzok, a rozvíjajú zručnosti, ktoré im pomáhajú svoje záväzky dodržať. Rozlišujú medzi odvahou a bezhlavým riskovaním a rozvíjajú odvahu prejavovať svoj názor alebo zastávať sa iných v situáciách, ktoré si to vyžadujú.

Na konci 1. cyklu je žiak schopný v bezpečnom prostredí na vyzvanie učiteľa vyjadriť svoj názor pred skupinou. Chápe, že je správne pomáhať a zastávať sa druhých. Dokáže v prípade potreby vyhľadať pomoc dospelej osoby, ktorej dôveruje. Vie sa priznať, keď urobí chybu, napriek možným dôsledkom.

Na konci 2. cyklu je žiak schopný vyjadriť svoj názor, keď cíti, že je to dôležité. Spoznáva rôzne podoby odvahy, nielen fyzickú, ale aj vnútornú, napr. zastanie sa spolužiaka. S podporou učiteľa

si stanovuje dosiahnuteľné ciele v sociálnej, emocionálnej alebo hodnotovej oblasti a učí sa vytrvať aj vtedy, keď to nie je ľahké.

Na konci 3. cyklu je žiak schopný rešpektujúcim spôsobom obhájiť svoj názor a hodnoty aj pred väčšinou, ktorá môže mať iný názor. Uvedomuje si svoje motívy a konaná v súlade s prosociálnymi hodnotami aj bez vonkajšej kontroly. Dodržiava dohody a zodpovedne pristupuje k záväzkom. Vie si stanoviť primerané ciele osobného rastu, aj bez istoty, že budú úspešné.

4. Komponent: Odolnosť

Všeobecným cieľom v rámci komponentu je rozvíjať u žiakov schopnosť nasledovať vlastné rozhodnutia v súlade s prosociálnym správaním, schopnosť vytrvať v náročných situáciách, hľadať riešenia aj po neúspechu a zachovať vnútornú rovnováhu pri prekonávaní prekážok. Učia sa spoznávať, čo im pomáha zvládať stres a obnovovať energiu, a nachádzať zmysel v tom, čo robia.

Na konci 1. cyklu je žiak schopný dokončiť primerane náročnú úlohu a nevzdávať sa aj napriek ťažkostiam. Pomenúva, čo mu nejde a požiada o pomoc. Pomenúva na sebe charakterové vlastnosti, ktorú by chcel zlepšiť a pokúša sa o to.

Na konci 2. cyklu je žiak schopný vytrvať pri úlohách, aj keď sú náročné. Vie skúsiť iný spôsob, keď aktuálny zlyháva, a učí sa, že neúspech môže byť príležitosťou na zlepšenie. Postupne spoznáva svoje silné stránky a hľadá, čo mu pomáha pri prekážkach zostať pokojný a motivovaný. Vie si vypočuť kritiku aj negatívnu spätnú väzbu.

Na konci 3. cyklu je žiak schopný prijímať zmeny s väčšou pružnosťou. Rozvíja sebadisciplínu a schopnosť pracovať s náročnou spätnou väzbou bez toho, aby sa vzdal. Identifikuje vonkajšie prekážky a vnútorné sklony, ktoré mu bránia v uskutočňovaní dobrého rozhodnutia a vo svojom konaní ich primerane reguluje. Prejavuje vytrvalosť pri dlhodobých cieľoch a hľadá nové spôsoby, keď sa veci nevyvíjajú podľa plánu.

5. Komponent: Úcta k druhým

Všeobecným cieľom v rámci komponentu je rozvíjať u žiakov schopnosť porozumieť druhým, spolupracovať a prejavovať rešpekt, obdiv, empatiu, a láskavosť. Žiak je schopný oceňovať prínos a úspechy druhých, spolupracovať s druhými, podporovať druhých v ich úsilí a prispievať k pozitívnym vzťahom v komunite.

Na konci 1. cyklu je žiak schopný vymenovať dobré vlastnosti druhých a pochváliť ich. Prejavuje starostlivosť o blízkych a spolužiakov. Pozná a zaujme základné roly v kooperatívnych úlohách.

Na konci 2. cyklu je žiak schopný všímať si potreby druhých a pomáhať, keď to dokáže. Žiak rešpektuje odlišné názory a oceňuje vklad druhých do spolupráce a učí sa spolupracovať v rozmanitých skupinách. Učí sa spájať vlastné potreby s potrebami tímu.

Na konci 3. cyklu zhodnocovať perspektívy všetkých členov skupiny a iniciovať postupy spolupráce za spoločným cieľom. Z vlastnej vôle koná dobročinne, obetavo a starostlivo, aj keď z toho nemá vonkajší (napr. materiálny) úžitok. Prejavuje empatiu a vie reagovať láskavo aj v zložitých situáciách. Učí sa odpúšťať a obnovovať vzťahy, keď dôjde ku konfliktu, a chápe, že úcta k druhým zahŕňa aj rešpekt k sebe.

6. Komponent: Spravodlivosť

Všeobecným cieľom v rámci komponentu je rozvíjať u žiakov zmysel pre spravodlivosť, svedomitosť, čestnosť a férovosť v každodennom konaní. Žiak rozumie, prečo sú pravidlá dôležité pre dôveru a spolužitie, uvažuje o dôsledkoch svojho správania na druhých a zachovávať osobnú integritu v konaní bez ohľadu na externú odmenu/kontrolu.

Na konci 1. cyklu je žiak schopný rozpoznať, keď je niečo férové alebo neférové, a učí sa hovoriť o tom, prečo to tak vníma. Chápe, že jeho činy môžu ovplyvniť druhých a snaží sa správať tak, aby nikomu neublížoval. Pri hre dodržiava pravidlá a vie sa ospravedlniť, keď urobí chybu.

Na konci 2. cyklu je žiak schopný poznať základné pojmy ako spravodlivosť, čestnosť, rovnosť, rešpekt, tolerancia. Vie navrhovať alebo spoluvytvárať pravidlá, ktoré sú férové. Zvažuje dôsledky svojich rozhodnutí pre seba aj pre širšiu komunitu a hľadá riešenia, ktoré sú prijateľné pre všetkých.

Na konci 3. cyklu je žiak schopný uvažovať o rôznych etických pohľadoch v spoločenských situáciách a vie zdôvodniť svoj postoj. Rozhoduje sa s ohľadom na dopad svojho správania na komunitu. Konať čestne vníma ako prejav svojho presvedčenia a zodpovednosti, nie ako dôsledok kontroly alebo odmeny. Konštruktívne spochybňuje pravidlá, ak prestanú napĺňať svoj pôvodný zmysel.

7. Komponent: Líderstvo

Všeobecným cieľom v rámci komponentu je rozvíjať u žiakov zodpovednosť, iniciatívu a schopnosť pozitívne ovplyvňovať druhých prostredníctvom vedenia, spolupráce, príkladu alebo podpory. Žiak sa rozhoduje s ohľadom na spoločné dobro, dokáže niesť dôsledky svojich rozhodnutí a rozvíja vnútorné líderstvo založené na empatii, integrite a rešpekte.

Na konci 1. cyklu je žiak schopný rozpoznávať, že rozhodnutia majú príčiny a následky pre skupinu. Uvedomuje si, že ak mu niekto dôveruje alebo mu dá úlohu, prináša to aj zodpovednosť. Sleduje dobré príklady správania u druhých a snaží sa konať podobne, aby pomáhal skupine. Povzbudzuje druhých.

Na konci 2. cyklu je žiak schopný viesť diskusiu s ostatnými, či rozhodnutia skupiny smerujú k dobrým cieľom. Rozlišuje vlastné ciele a záujmy od spoločných a využíva svoje zručnosti a vedomosti v prospech spoločných cieľov. Rozumie, že dobré líderstvo znamená podporovať druhých, spolupracovať a konať čestne, nie získať výhodu. V prípade potreby vie prevziať zodpovednosť za celok alebo časť úlohy.

Na konci 3. cyklu je žiak schopný reflektovať, ako jeho rozhodnutia ovplyvňujú skupinu, a usiluje sa konať zodpovedne a férovo. Chápe, že na dosahovanie dobrých cieľov je potrebné uplatňovať aj férové postupy a prostriedky. Vie zorganizovať jednoduchú prácu skupiny, delegovať úlohy a motivovať druhých aj svojím inšpiratívnym správaním a preberaním zodpovednosti. Prejavuje primeranú sebareguláciu, sebareflexiu a súcit v medziľudských situáciách. Solidárne sa zapája do prosociálnych aktivít v škole aj v širšej komunite.